

БЕЗБЕДНОСТ

ТЕОРИЈСКО СТРУЧНИ ЧАСОПИС

МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД
Година LI

3
2009

БЕЗБЕДНОСТ
Часопис Министарства унутрашњих послова
Републике Србије

УРЕДНИШТВО

Помоћник министра, *Предраг Марић*

Начелник Управе полиције, *Младен Курибак*, генерал полиције

Унапређење организације и функционисања стручног оспособљавања
и усавршавања, мр *Снежана Нововић*, главни саветник

Заменик начелника Одељења за границу Управе граничне полиције,
Небојша Пурић, главни полицијски саветник

Пензионисани радник Министарства, *Мијодраг Гутић*

Секретар Министарства омладине и спорта, *Сузана Шулејић*

Директор Агенције за безбедност саобраћаја, *Стојадин Јовановић*

Проф. др *Ђорђе Изњатовић*, Правни факултет, Београд

Проф. др *Андреја Савић*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд

Проф. др *Горан Милошевић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Проф. др *Ђорђе Ђорђевић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Проф. др *Драган Васиљевић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Проф. др *Бобан Милојковић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др *Бобан Милојковић*

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Милена Јовановић

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Весна Анђелић-Николенцић

АДРЕСА УРЕДНИШТВА:

Булевар Зорана Ђинђића 104

телефон: 011/3148-734, 3148-739

телефакс: 011/3148-749

e-mail: upobr@mup.gov.rs

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ТРОМЕСЕЧНО

ТИРАЖ: 1.000 примерака

ШТАМПА: Графолик

Београд, Војводе Степе 375

PDF верзија часописа доступна је на адреси:

<http://prezentacije.mup.gov.rs/upravazaobrazovanje/bezbednost.html>

САДРЖАЈ

ТЕОРИЈСКИ РАДОВИ

- др Миодраг ИВАНОВИЋ 9 СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ У ЈАВНОМ
мр Милан КЛИСАРИЋ СЕКТОРУ – КЉУЧ РАЗВОЈА И РЕФОРМИ
- др Саша МИЛОЈЕВИЋ 46 НУКЛЕАРНИ ТЕРОРИЗАМ
- Миленко БОЖОВИЋ 67 ПРИСТУПАЊА ЖАНДАРМЕРИЈЕ „УДРУЖЕЊУ
мр Зоранчо ВАСИЛКОВ ЕВРОПСКИХ И МЕДИТЕРАНСКИХ ПОЛИЦИЈА
И ЖАНДАРМЕРИЈА СА ВОЈНИМ СТАТУСОМ”
(FIER)
- Мр Радослав ПЛАЧКОВ 76 ПОЛИЦИЈА И ПРИВАТНИ СЕКТОР
БЕЗБЕДНОСТИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА
ДЕТЕКТИВСКУ ДЕЛАТНОСТ
- мр Дејан БОШКОВИЋ 93 СПРЕЧАВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

СТРУЧНИ РАДОВИ

- др Горан ВУЧКОВИЋ 105 СТАВОВИ СТУДЕНТКИЊА
др Миливој ДОПСАЈ КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКЕ
АКАДЕМИЈЕ О НАСТАВИ СПЕЦИЈАЛНОГ
ФИЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА
- др Огњан АРЛОВ 116 КРИМИНАЛНЕ РАДЊЕ У КОНТЕКСТУ
РЕВИЗИЈЕ
- др Ненад РАДОВИЋ 133 ОСВРТ НА ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА О
мр Велибор ЛАЛИЋ ТРГОВИНИ ЉУДИМА
- Др Владимир УРОШЕВИЋ 145 „НИГЕРИЈСКА ПРЕВАРА“ У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ
- Мр Бобан СИМИЋ 157 САВРЕМЕНИ КОНЦЕПТ ПОЛИЦИЈСКОГ РАДА
У ОКВИРУ ЗАЈЕДНИЦЕ
- мр Ивана БЈЕЛОВУК 173 УЛОГА И ЗНАЧАЈ МЕНТОРСКОГ РАДА НА
мр Тања КЕСИЋ ПОЛИЦИЈСКИМ ВИСОКОШКОЛСКИМ
Зорица НОВОВИЋ УСТАНОВАМА
- Мр Снежана НОВОВИЋ 190 МОТИВИ ЖЕНА ЗА ПРИСТУПАЊЕ
ПОЛИЦИЈСКОЈ СЛУЖБИ
- мр Драган МИЛИДРАГОВИЋ 204 ЗАДРЖАВАЊЕ ЛИЦА У ПОЗИТИВНОМ
ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

СТРУЧНИ РАДОВИ

- Бојан ЈАНКОВИЋ 218 КОНТРОЛА УПОТРЕБЕ СРЕДСТАВА ПРИНУДЕ
У ПОЛИЦИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
- Данило СТЕВАНДИЋ 232 БЕЗБЕДНОСНА ПРОВЕРА У ВЕЗИ СА
ПОДНЕТИМ ЗАХТЕВОМ ЗА ИЗДАВАЊЕ
ОДОБРЕЊА ЗА НАБАВЉАЊЕ ВАТРЕНОГ
ОРУЖЈА

ИЗ СТРАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

- Снежана ВЛА 240 СВЕ ЗА ТИМ – ИСПИТИВАЊЕ ХУЛИГАНИЗМА
У ЕНГЛЕСКОМ ФУДБАЛУ
ПОЛ ГОУ И ЦОЕЛ РУКВУД - ПРЕВОД

ПРИКАЗИ

- др Ненад РАДОВИЋ 253 ДР МИЋО БОШКОВИЋ, ПРОФЕСОР EMERITUS
ПРИВРЕДНА КРИМИНАЛИСТИКА
- др Радомир МИЛАШИНОВИЋ 256 ДОЦ. ДР САША МИЈАЛКОВИЋ
НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ
- Жељко БРКИЋ 260 ПЕТАР ДУЈКОВИЋ
МР СЕНИША СУБОТИЧКИ
МР МИЛАН КЛИСАРИЋ
ПРИМЕНА ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈЕ
- Данило СТЕВАНДИЋ 263 ЗАКОН О КОМУНАЛНОЈ ПОЛИЦИЈИ

PROFESSIONAL REPORTS

- Bojan JANKOVIĆ 218 CONTROLLING JUSTIFICATION AND
LAWFULNESS OF COERCIVE MEANS IN THE
REPUBLIC OF SERBIA POLICE
- Danilo STEVANDIĆ 232 SECURITY BACKGROUND CHECK
OF APPLICANTS FOR FIREARMS PERMITS

FROM FOREIGN LITERATURE

- Snežana VLA 240 GOW, P. AND ROOKWOOD, J. DOING IT FOR
THE TEAM - EXAMINING THE CAUSES OF
CONTEMPORARY ENGLISH FOOTBALL
HOOLIGANISM.

REVIEWS

- Nenad RADOVIĆ, LL.D. 253 WHITE COLLAR CRIME INVESTIGATION
- Radomir MILAŠINOVIĆ, Ph. D. 256 NATIONAL SECURITY
- Željko BRKIĆ 260 POLICE POWERS
- Danilo STEVANDIĆ 263 COMMUNAL POLICE ACT

Бојан ЈАНКОВИЋ,
ПИ Велика Плана

Контрола употребе средстава принуде у полицији Републике Србије

УДК: 005.581 : 351.74(497.11)

Апстракт: Сваки пут када полицијски службеници употребе средстава принуде, контролише се начин њихове употребе. Уколико се утврди да је дошло до злоупотребе, мора се спровести поступак како би појединци одговорни за такве незаконите поступке били кажњени. Благовремено и принципијелно предузимање мера одговорности због незаконите употребе средстава принуде има изузетан значај не само за непосредни случај, већ и за углед полиције у јавности.

Кључне речи: полиција, контрола, средства принуде.

Увод

У глави VI Закона о полицији, у одредбама од чланова 170 до 181, изложена су законска решења посвећена контроли рада полиције. Законом о полицији Републике Србије предвиђени су следећи видови контроле: **спољашња** (екстерна), **унутрашња** (интерна) и **контрола решавањем притужби** (Никач, 2006:21). Све наведене врсте контрола могу се применити и на контролу оправданости и правилности употребе средстава принуде. Посебан вид контроле који није предвиђен Законом о полицији, а за који сматрамо да је веома битан, јесте контрола оперативним радом, или, другачије названа, **оперативна контрола**, која се спроводи у ситуацијама када полицијски службеник, који је употребио средства принуде, није поднео извештај о употреби, нити је о томе обавестио непосредног старешину на други начин, а такође је изостало подношење притужбе оштећеног лица. Циљ контроле оправданости и правилности употребе средстава принуде није искључиво кажњавање ако је начињен пропуст, већ и остваривање увида у стање сваке појединачне употребе ради пружања стручне помоћи, усмеравања рада и координације у раду, уочавања и отклањања пропуста, недостатака, сметњи и застоја у раду, налагања и предузимања подстицајних (награда, похвала) и, на крају, репресивних (дисциплинских, кривичних) мера.

Спољашња (екстерна) контрола оправданости и правилности употребе средстава принуде

Спољашња контрола оправданости и правилности употребе средстава принуде се може остварити путем **формалних** и **неформалних** средстава (Милосављевић, 1997:313). Као важнија формална средства контроле се могу означити: скупштина (парламент), влада и правосудни органи. Парламентарна контрола полиције у Србији остварују се, најчешће, преко скупштинског Одбора за одбрану и безбедност, али и непосредно у Скупштини Србије, покретањем расправа о раду полиције у анкетним одборима о појединим питањима, преко посланичких питања и могућности покретања расправе о одговорности министра унутрашњих послова, али и целокупне Владе. Министар подноси једанпут годишње, а по захтеву Народне скупштине или указаној потреби и чешће, Народној скупштини извештај о раду Министарства и стању безбедности у Републици Србији, а Одбору за одбрану и безбедност Народне скупштине, на његов захтев, и извештаје о питањима из његовог делокруга.¹

Међу свим другим субјектима формалне контроле, Влада Србије се појављује као носилац објективно најјачих облика утицаја на рад полиције. Влада Србије је овлашћена за доношење подзаконских прописа ради извршавања Закона о полицији и вршење надзора над радом Министарства унутрашњих послова, за разматрање извештаја о раду, налагање предузимања одређених мера из оквира Министарства унутрашњих послова и за предузимање других активности. Влада део својих овлашћења, у вези са усмеравањем појединих операција полиције, преноси на министра унутрашњих послова, који може да спроведе ефикаснију контролу извршења наведених задатака.

Судска контрола полиције се манифестује на неколико начина. Прво, судовима у надлежност припада одлучивање о кривичним делима полицијских службеника која они почине у вези са вршењем својих службених дужности. Друго, судови су надлежни за суђење у грађанским парницама које покрећу оштећени грађани, када изостане гоњење по службеној дужности, и ради добијања накнаде штете коју им је причинила полиција. Дужност државе је да, у складу са законом, накнади штету грађанину коме је та штета причињена незаконитим или неправилним радом полицијског службеника. Оштећеном грађанину се, при том, оставља могућност, тј. право да, у складу са законом, захтева накнаду и непосредно од службеног лица које је причинило штету. Треће, суд приликом одлучивања о свим кривичним стварима у којима је полиција учествовала као овлашћени орган преткривичног поступка, у ствари потврђује или негира квалитет полицијског рада.

¹ Члан 9. Закона о полицији Републике Србије, "Службени гласник РС", бр. 101/2005.

Као неформална средства контроле се могу означити јавно мњење и медији. Медији су важно средство спољашње неформалне контроле над радом полиције, с тим што њихов реални утицај зависи од сваког појединачног случаја, а често могу бити и у улози заштитника грађанских права од незаконитих акција полицијских службеника. Када се говори о утицајима јавности, може се говорити да она утиче на рад полиције формирањем јавног мњења или јавног мишљења. Оно изражава скуп ставова, гледишта и убеђења грађана одређене средине у вези са одређеним питањем рада полиције, у нашем случају употребе средстава принуде. Последњих година, на нашим просторима појавиле су се невладине организације за очување људских права, које такође могу допринети успешнијој контроли рада полиције, посебно у случајевима употребе средстава принуде.

Унутрашња (интерна) контрола оправданости и правилности употребе средстава принуде

Унутрашњу контролу у Министарству унутрашњих послова могу обављати разни субјекти, почев од министра који може, у појединим ситуацијама, вршити и контролу оправданости и правилности употребе средстава принуде. У којим случајевима ће министар то урадити искључиво зависи од његове процене. То произлази из члана 8 *Закона о полицији*, у коме се наводи да министар може да захтева извештаје, податке и друга документа у вези са радом полиције.

Предмет унутрашње контроле је контрола законитости рада полиције, посебно у погледу поштовања и заштите људских права. Када дође до употребе средстава принуде, дужност сваког непосредног старешине је да се увери да ли их је полицијски службеник законито и правилно употребио. Спровођењем целокупног поступка провере, непосредни старешина у полицији врши унутрашњу контролу оправданости и правилности употребе средстава принуде – хијерархијска контрола принуде.

Хијерархијска контрола употребе средстава принуде не искључује друге видове унутрашње контроле. Унутрашњу контролу употребе средстава принуде могу спроводити и посебне службе које су формиране у Министарству унутрашњих послова. Једна од таквих служби је и Сектор унутрашње контроле полиције, задужен да врши контролу законитости рада полиције, а нарочито у погледу поштовања и заштите људских права при извршавању полицијских задатака и примени полицијских овлашћења.

Сектор унутрашње контроле је служба која врши контролу законитости у раду у целокупном Министарству унутрашњих послова, али постоје организационе јединице у оквиру Дирекције полиције које обављају сличан посао само за одређене целине Дирекције. На пример, у оквиру Дирекције полиције постоји више управа, а највећа од њих је Управа полиције. Она се

састоји од пет одељења, а једно од њих, због теме овог рада за нас најзанимљивије, је Одељење за контролу законитости у раду полиције. Одељење се састоји из два одсека – Одсека за праћење и контролу законитости у раду и Одсека за праћење употребе средстава принуде. Први одсек прати, организује и пружа стручну помоћ јединицама полиције на пословима законитости и правилности примене овлашћења, дисциплине, понашања и личног изгледа полицијских службеника. Полицијски службеници првог одсека могу се ангажовати непосредно на утврђивању чињеничног стања код тежих случајева прекорачења овлашћења, да прате и спроводе контролу законитости у примени овлашћења полицијских службеника, посебно код употребе средстава принуде, лишавања слободе, задржавања и сличних ситуација. Одсек за праћење употребе средстава принуде анализира достављене предмете о употреби средстава принуде и у свим случајевима када процени да је неопходно укључује се у непосредну проверу навода из предмета. У одсеку се прати и врши контрола законитости у употреби средстава принуде, анализирају се догађаји употребе средстава принуде и тактике поступања припадника полиције.²

Контрола оправданости и правилности употребе средстава принуде решавањем притужби

У овом делу ћемо говорити о једној специфичној врсти контроле употребе средстава принуде – контроли решавањем притужби. Специфичност се огледа у томе што она највећим делом припада унутрашњој контроли рада полиције, а једним делом може бити и спољашња контрола. Она припада унутрашњој контроли јер у првом степену проверавање притужбе врши руководиоца организационе јединице у којој притуженик, односно полицијски службеник, ради. Навели смо да контрола решавањем притужби може, али не мора, бити и делом спољна контрола, и то у случају кад је разматра комисија, која се састоји од три члана – председника комисије, кога решењем именује министар, представника Сектора унутрашње контроле и представника јавности, кога именује министар са списка који су предложили органи локалне самоуправе са подручија појединих управа, или са списка који су предложиле организације стручне јавности и невладиних организација, када се решавају притужбе у седишту Министарства унутрашњих послова. Представник јавности, као члан комисије, у ствари представља део спољне контроле рада полиције.

1. Поступак контроле започиње подношењем притужбе од стране лица (притужиоца) које сматра да су му повређена права или слободе од стране полицијског службеника, а у овом случају да су према њему незаконито или неправилно употребљена средства принуде. „Руководилац организационе

² <http://prezentacije.mup.sr.gov.yu/upravapolicije/index.com.>, доступан 22.11.2009.

јединице Министарства унутрашњих послова решава притужбу, а у случају да из притужбе произлази сумња о учињеном кривичном делу за које се гони по службеној дужности – проверава чињенице и околности у вези са наводима из притужбе и целокупне списе предмета уступа комисији која води даље поступак по притужби³. Такође се предмет уступа комисији и у случају када се притужилац не одазове позиву на разговор руководиоца организационе јединице или када се одазове, али се не сагласи са његовим ставом. По извршеној провери притужбе, од стране руководиоца организационе јединице сачињава се записник о разматрању притужбе у коме се наводе битне чињенице и са којима се притужилац може сагласити или не. Ако се притужилац сагласи и потпише записник, поступак решавања притужбе је закључен, а ако се не сагласи или не потпише записник, предмет се доставља комисији на одлучивање. Целокупан поступак проверавања навода из притужбе се мора закључити у року од 15 дана од дана пријема притужбе.

Када комисија решава предмет притужбе, она га решава на седници. Седници присуствује извештач, који информира комисију о садржају притужбе и извештава о резултатима проверавања притужбе. На основу спроведеног поступка пред комисијом и утврђених чињеница, околности и доказа изведених у поступку решавања притужбе, комисија гласањем одлучује о основаности притужбе. Донета је она одлука за коју гласају најмање два члана комисије, чиме се поступак закључује. При решавању притужбе се може десити да представник јавности буде прегласан и да одлуку донесу само представници Министарства унутрашњих послова, што сматрамо за недостатак поступка решавања притужбе, јер се у завршној одлуци може искључити јавност.

Оперативна контрола употребе средстава принуде

Као што смо већ напоменули, посебан вид контроле, који није предвиђен *Законом о полицији*, а за који сматрамо да је битан вид контроле у раду полиције, јесте контрола оперативним радом, или другачије названа – оперативна контрола, која се спроводи у ситуацијама када полицијски службеник, који је употребио средства принуде, није поднео извештај о употреби, нити је о томе обавестио непосредног старешину на други начин, а такође је изостало и подношење притужбе оштећеног лица. Може се десити ситуација да полицијски службеник употреби средства принуде а да не поднесе извештај о њој. Разлози због којих полицијски службеник не подноси извештај могу бити различити, почев од незнања, прикривања незаконите и неправилне употребе средстава принуде, лењости полицијског службеника да пролази, понекад компликовану, процедуру оправданости и

³ чл. 2, Правилник о поступку решавања притужби, „Службени гласник РС“, бр. 54/2006.

правилности употребе средстава принуде, договор са извршиоцем кривичног дела или прекршаја да се због материјалне (примање мита) или неке друге користи не евидентирају наведена дела, а тиме и употреба средстава принуде, као и других могућих разлога. Сазнање о употреби средстава принуде можемо добити и путем притужбе коју подноси оштећено лице према коме су употребљена средства принуде. Као што смо рекли, „можемо“, али се може догодити ситуација да оштећено лице то ипак не уради, због различитих разлога: страха од освете полицијског службеника, уцене да се у јавности могу изнети неки подаци о њему који би му нанеле штету, у случају да пријави употребу средстава принуде, због незнања да може да поднесе притужбу, психичких недостатака (када се средства принуде употребе према нервно оболелим лицима, лицима која су заостала у развоју, или, у најгорој ситуацији, према деци која не могу да схвате тежину поступања полицијског службеника), договора са полицијским службеником да се кривично дело или прекршај прикрије, односно не евидентира, а тиме и употреба средстава принуде и других разлога.

Информацију да је дошло до употребе средстава принуде можемо добити од оперативне везе (информатора и сарадника), јавним поговарањем или подношењем оперативне информације од другог полицијског службеника. Како у прописима, везаним за употребу средстава принуде, није предвиђен начин поступања у таквим ситуацијама, сматрамо да би у будућности било потребно размислити да се у подзаконским актима та материја детаљније регулише, а до тада, мишљења смо да би у таквим ситуацијама требало сачинити оперативну информацију коју би требало завести у оперативне регистре, оформити предмет, а тек након тога започети оперативни рад на утврђивању чињеница. На почетку утврђивања чињеница пажњу морамо усмерити на добијање потврде да ли је уопште дошло до употребе средстава принуде. До тога можемо доћи обављањем разговора са полицијским службеником, за којег постоје индиције да је употребио средства принуде, о околностима употребе средстава принуде и утврђивања свих битних околности везаних за њу. Наставак рада би требало да буде усмерен на позивање евентуалних очевидаца догађаја и обављање разговора са њима, а затим би исти поступак требало обавити и са оштећеним. Понекад ће бити потребно да се полицијски службеник и лице против кога су употребљена средства принуде суоче, а некад је то потребно урадити и са очевидацима догађаја. Како у данашње време постоји све више објеката који су опремљени видео назором, преко њих је потребно проверити да ли је сама употреба средстава принуде снимљена, или дешавања непосредно пре или после. Када се утврдила чињеница да је дошло до употребе средстава принуде, као и све остале околности, битно је утврдити због чега полицијски службеник није поднео извештај о употреби средстава принуде, или је на други начин није пријавио непосредном старешини, и због чега оштећени

то није урадио подношењем притужбе. Може се десити да је полицијски службеник употребио средства принуде законито и правилно, али да није поднео извештај из њему познатих разлога, и тада морамо утврђивати дисциплинску одговорност полицијског службеника. Насупрот наведеној ситуацији, може доћи до употребе средстава принуде која је била незаконита и неправилна, и коју је полицијски службеник желео да прикрије, тада се може утврђивати и дисциплинска и кривична одговорност полицијског службеника. И трећа ситуација – да је употреба средстава принуде била законита и правилна али да је накнадно, у договору са оштећеним против кога су употребљена средства принуде, рецимо због прикривања кривичног дела или прекршаја, одучио да не подноси извештај о употреби средстава принуде и тада морамо утврђивати дисциплинску и кривичну одговорност полицијског службеника.

Поступак провере и оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде

У овом делу ћемо детаљније објаснити хијерархијску контролу принуде, контролу која је најчешће заступљена у Министарству унутрашњих послова. Први степен те контроле представља непосредни старешина (Никач, 2005:603). Он мора сваку употребу средстава принуде да провери и оцени да ли је средство принуде употребљено оправдано и правилно, осим ако је за процену образована посебна комисија од најмање три члана, у случајевима када је дошло до употребе ватреног оружја, или неке нанесена тешка телесна повреда, или су наступиле смртне последице, или кад су средства принуде употребљена против више од три лица. Из претходне реченице може се уочити и разлика између послова, задужења које треба да обаве непосредни старешина и комисија. Први врши проверу целокупног предмета а затим и даје оцену да ли је одређено средство принуде употребљено правилно и законито, а насупрот томе, комисија након разматрања целокупног предмета даје процену, односно мишљење о употреби средстава принуде, које полицијски службеник, овлашћен од стране Министра унутрашњих послова за давање коначне оцене о правилности и законитости употребе средстава принуде, може али не мора да прихвати. Мишљење комисије за њега није обавезујуће за коначну оцену, али пракса је показала да се оно уважава и да је то уствари коначна оцена правилности и законитости употребе средстава принуде.

Поступак сваке контроле оправданости и правилности употребе средстава принуде се састоји из неколико степена. Први степен контроле увек спроводи непосредни старешина полицијског службеника који је употребио средства принуде и који након спроведеног поступка доноси, у два примерка, оцену оправданости и правилности употребе средстава принуде.

Да бисмо појаснили комплетну процедуру и све степене контроле употребе средстава принуде, приказаћемо то на примеру једне полицијске станице.

Када полицијски службеник употреби средство принуде, дужан је да, без одлагања, обавести вођу смене дежурне службе полицијске станице, а он непосредног старешину, у овом случају командира полицијске станице. Дужност је сваког полицијског службеника који је употребио средства принуде да у року од 24 часа сачини извештај о употреби средстава принуде и да га достави командиру. Командир спроводи поступак оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде у року од 8 дана од дана подношења извештаја полицијског службеника, осим у случају употребе за који поступак процене врши комисија, када командир полицијске станице све списе предмета доставља начелнику полицијске управе који предмет доставља комисији састављеној од најмање три члана, обично већег радног искуства, на разматрање.

Када командир полицијске станице заврши поступак провере оцене оправданости употребе средстава принуде, предмет, у једном примерку, доставља непосредно вишем руководиоцу по линији рада полицијског службеника који је употребио средства принуде. То значи да се, у случају употребе средстава принуде полицајца опште надлежности, предмет доставља начелнику одељења полиције, када је у питању саобраћајни полицајац начелнику саобраћајне полиције, а када припадник криминалистичке полиције употреби средства принуде, начелнику криминалистичке полиције. У ситуацији ако су средства принуде употребили чланови патроле мешовитог састава, састављене рецимо од полицајца опште надлежности и саобраћајног полицајца, предмет се доставља непосредном вишем руководиоцу по линији рада полицијског службеника који је био вођа патроле, у нашем примеру начелнику одељења полиције. Ако су средства принуде употребљена од стране више патрола, рецимо патроле полиције опште надлежности и патроле саобраћајне полиције, предмет употребе средстава принуде се доставља и начелнику одељења полиције и начелнику одељења саобраћајне полиције.

Као што смо видели, командир полицијске станице може одмах да достави предмет комисији, или може, након разматрања и давања оцене правилности и законитости употребе средстава принуде, да га достави непосредно вишем руководиоцу по линији рада полицијског службеника који је употребио средство принуде. У оба случаја, комисија и непосредни виши руководиоцац, процењују наводе које је изнео командир полицијске станице у својој оцени, с тим да непосредни виши руководиоцац даје предлог оцене, а комисија, у року од 8 дана од дана пријема предмета употребе средстава принуде, сачињава записник и даје мишљење да ли је средство принуде законито и стручно употребљено. Мишљења смо да је наведени рок кратак јер су случајеви које разматра комисија најчешће веома сложени, обим-

ни, са повређеним или погинулим лицима, у којима је коришћено ватрено оружје, или у којима је учествовало више лица и који без правилно утврђених доказа могу довести до неправедних и веома штетних последица, како за полицијског службеника, тако и за грађанина над којим је употребљено средство принуде. Даље, у зависности од случаја, предлог оцене непосредног вишег руководиоца или мишљење комисије, се достављају начелнику полицијске управе, овлашћеном од стране министра унутрашњих послова за оцену оправданости и правилности употребе средстава принуде, који, у два примерка, даје коначну оцену о употреби средстава принуде, и тиме се поступак коначно завршава.

Сматрамо да би први корак у контроли употребе средстава принуде требало да буде утврђивање, од стране непосредног старешине, да ли је полицијски службеник био на дужности, и ако јесте, коју је делатност (патролну, позорничку, оперативну итд.) и које је послове (спречавање, откривање и расветљавање кривичних дела, одржавање јавног реда итд.) обављао. Други корак у контроли је да се утврди која полицијска овлашћења (упозорење, наређење, довођење и др.) и на који начин су примењена према лицу пре употребе средстава принуде, а затим и да се утврде све чињенице које су битне за одређену проблемску ситуацију,⁴ односно да се утврди стање (догађање) из кога се са сигурношћу може одредити тренутак и разлог испуњења услова за употребу средстава принуде – да ли је лице пружало активни или пасивни отпор, да ли је лице покушало бекство или самоповређивање, или је лице извршило напад на полицијског службеника или другог грађанина, с посебним освртом на облик и начин напада. Такође је битно утврдити место и време дешавања, како саме употребе средстава принуде, тако и дешавања непосредно пре ње. На саму ситуацију употребе средстава принуде утичу и карактеристике лица над којим су употребљена, број и пол лица, старосно доба, стање свести лица (под утицајем алкохола, наркотичких средстава, лекова), физичке конституције, посебна знања и способности лица, да ли је лице познато или не полицијском службенику, и друге чињенице које су битне за утврђивање истине приликом употребе средстава принуде а које је важно утврдити. За сваку употребу средстава принуде битно је утврдити принципе и тактику употребе, јер они нису исти, односно разликују се од ситуације до ситуације, и они се морају прилагодити специфичним околностима како би се средства принуде ефикасно употребилa и при том смањиле могућност настајања било каквих, или минималних последица по полицијског службеника, лице према коме се средства употребљавају, али и према осталим грађанима. Један од битнијих детаља приликом контроле употребе средстава принуде јесте утврђивање који су алати употребљени, ако је то физичка снага да ли су то полуге, удар-

⁴ „Проблемска ситуација је јасно дефинисано стање (догађање) из кога се са сигурношћу може одредити тренутак и разлог испуњења услова за употребу средстава принуде.“ Наведено према: Арлов, Д., Презентација „Употреба средстава принуде“, 26.3.2008.

ци, бацања, чишћења, или неко друго средство, колико је, на пример, удараца задато, којим делом тела и слично. На крају, непосредни старешина ће све претходно утврђене чињенице упоредити са решењем до којег се дошло приликом употребе средстава принуде, а прву проверу ће извршити увидом у извештај о употреби средстава принуде који је поднео полицијски службеник који је та средства употребио, али и увидом у остала писмена која прате извештај. Тактичко решење (облик и обим) за које се полицијски службеник опредељује треба да буде засновано на облику и обиму отпора који пружа лице, као и на осталим условима и околностима специфичним за дату ситуацију. Након утврђивања свих чињеница, увидом у комплетну документацију везану за употребу средстава принуде, непосредни старешина ће донети оцену да ли су средства принуде употребљена законито и правилно. Приликом оцењивања може доћи до четири ситуације, прва – да су средства принуде употребљена законито и правилно, друга – да нису употребљена законито и правилно, трећа – да су употребљена законито, али не и правилно и четврта – да нису употребљена законито али јесу правилно. Када непосредни старешина оцени употребу, након ње спровешће одговарајући поступак у зависности од саме оцене. Спровеће се дисциплински поступак ако је оцена негативна, а ако је оцена позитивна изостаће било какве мере, а изузетно, ако је употреба средстава принуде изведена при нарочито тешким околностима, непосредни старешина може наградити полицијске службенике који су употребили средства принуде, у намери да подстакне полицијске службенике који су употребили средства принуде, али и друге полицијске службенике да у наредном периоду средстава принуде употребе законито и правилно и у неповољним ситуацијама у којима се могу наћи, јер није редак случај да полицијски службеници у наведеним ситуацијама избегавају да употребе средства принуде.

Да би непосредни старешина могао да утврди оцену оправданости и правилности употребе средстава принуде, он би то морао да уради на основу свих писмена која су произашла из претходно правилно спроведеног поступка. Прописима није прецизно одређено које списе мора да садржи један предмет употребе средстава принуде, нити је то могуће, јер је свака проблемска ситуација посебна, са одређеним специфичностима које друга не садржи. На пример, код употребе ватреног оружја од полицијског службеника ће бити узета парафинска рукавица, а њени налази ће бити уврштени у предмет употребе средстава принуде. Очигледно, исти такви налази неће бити уврштени у предмет код употребе службене палице. По нашем мишљењу, у зависности од ситуације, већина би требало да има следеће документе:

1. Извештај о употреби средстава принуде (сачињава га сваки полицијски службеник који је употребио средства принуде);
2. Службена белешка о комплетном догађају сачињена од стране полицијског службеника који је употребио средства принуде;

3. Изјаве свих полицијских службеника који су употребили средства принуде (само у случајевима када извештај о употреби није довољно јасан или је непотпун, тада се на одређене нејасноће тражи посебно изјашњавање полицијског службеника);
4. Изјава лица над којим су употребљена средства принуде о комплетном догађају или службена белешка непосредног старешине о обављеном разговору са лицем над којим су употребљена средства принуде;
5. Изјаве сведока догађаја који могу да се изјасне на околности употребе средстава принуде;
6. Службена белешка о склоностима лица над којим су употребљена средства принуде, која може указати на његов ранији живот и понашање, да ли је повратник, или из ње можемо сазнати друге битне информације. Наведену службену белешку требало би да сачини вођа сектора или криминалистички полицајац који покрива терен на којем живи лице против кога су примењена средства принуде;
7. Службена белешка о склоностима полицијског службеника који је употребио средства принуде (да ли је раније употребљавао средства принуде, ако јесте која и да ли су употребљена правилно и законито, да ли је завршио посебне курсеве за употребу средстава принуде, склоност ка конзумирању алкохола и др.);
8. Обрасци попуњених овлашћења која су примењена приликом употребе средстава принуде (издавање наређења, употреба физичке снаге, средстава за везивање, службене палице, довођење, преглед лица итд.);
9. Делеша са комплетним описом догађаја приликом кога је дошло до употребе средстава принуде (у случајевима када лице над којим су употребљена средства принуде или полицијски службеник задобију повреду, или је дошло до извршења кривичног дела на штету полицијског службеника);
10. Службена белешка о обавештавању јавног тужиоца о употреби средстава принуде и његовом изјашњењу да ли има елемената кривичног дела;
11. Записник о увиђају (у случајевима када је могуће извршити увиђај);
12. Службена белешка о указивању лекарске помоћи (са констатацијом да ли лице има или нема повреду, ко је извршио преглед, број протокола, као и констатацијом да је лице одбило лекарски преглед или указивање лекарске помоћи ако се то заиста и десило);
13. Повредна листа, уколико је лице задобило повреду или мишљење – налаз лекара о врсти и степену повреду;
14. Извод из казнене и прекршајне евиденције за лице над којим су употребљена средства принуде;
15. Извештај по налогу за извршење службеног задатка у коме је наведено да је дошло до употребе средстава принуде, ако је полицијски службеник поступио по службеном налогу;

16. Кривична или прекршајна пријава, у зависности од тога шта је поднето;
17. Ако је лице лишено слободе или задржано, извештај о лишењу слободе или решење о задржавању;
18. Службена белешка о обавештавању породице лица против кога су употребљена средства принуде;
19. Ако је лице спроведено на лечење, захтев за полицијску помоћ у извршењима и извештај о извршеној делатности, и
20. Други акти, по потреби, у циљу потпуног утврђивања чињеничног стања о условима и начину употребе средстава принуде.

Оцена оправданости употребе средстава принуде могућа је тек када се сви наведени акти прикупе и посебно сваки размотри и оцени. Недоста-так неких од ових списа може, али не мора, указати на чињеницу, или бар изазвати сумњу, да средства принуде нису законито и правилно употребљена. С друге стране, то може показати једну немарност или незнање старешине који спроводи поступак, иако је употреба била законита и правилна. У сваком случају, то треба да буде знак полицијском службенику који оцењује предмет да детаљније размотри све списе, а ако се утврди да неки недостају, да затражи да се они сачине и њему доставе, како би се могла утврдити правилна оцена употребе средстава принуде.

Закључак

У пракси, у спровођењу контроле оправданости и правилности употребе средства принуде уочени су проблеми који би требало да се отклоне како би наведена делатност била што успешнија и ефикаснија. Један део проблема јесте што наведену процедуру, контролу најосетљивијих овлашћења које примењује полиција, спроводе веома млади, недовољно искусни кадрови. Током контроле може доћи до ситуација када се донесе „тешке“ одлуке, као што је лишење слободе полицијских службеника, привремено удаљење, дисциплинско кажњавање или, насупрот, ослобађање полицијског службеника за незакониту употребу средстава принуде. Сматрамо да би послове законитости рада полиције, којим припада и процедура контроле оправданости и правилности употребе средстава принуде, требало да обављају веома искусни полицијски службеници који имају богато радно искуство, непосредно искуство са оцењивањем употреба средстава принуде, који су у ранијем периоду били укључени у рад или решавање већег броја премета употребе средстава принуде и који могу извршити компарацију ранијег случаја са садашњим, која ће им бити од помоћи у процесу доношења правилне одлуке.

Перманентно стучно оспособљавање и усавршавање већ запослених кадрова у вези са употребом средстава принуде је веома значајна. Након

завршетка школовања и постављања на одређено радно место, морало би се наставити са даљим усавршавањем путем семинара, курсева, вежби, састанака и сл. У Министарству унутрашњих послова често се на курсеве упућују инструктори који спроводе непосредну обуку полицијских службеника који на терену употребљавају средства принуде, док полицијски службеници које врше контролу често нису упознати са новинама, како практичним, тако и у вези са новим прописима.

Контрола законитости у раду изражена је, углавном, у оквиру Управе полиције, док сматрамо да се мора појачати у Управи криминалистичке полиције и Управи саобраћајне полиције. Кадрови у наведеним управама би морали да се едукују и упуте у наведену проблематику. Све наведене мере би допринеле успешнијој и квалитетнијој процедури контроле оправданости и правилности употребе средстава принуде.

Када смо говорили о контроли употребе средстава принуде решавањем притужби, навели смо да она припада унутрашњој контроли јер у првом степену проверавање притужбе врши руководилац организационе јединице у којој полицијски службеник ради, а да она може, али не мора, бити делом и спољна контрола, и то у случају кад је разматра комисија која се састоји из три члана, од којих су два припадници Министарства унутрашњих послова, а трећи члан је представник јавности кога именује министар унутрашњих послова, и који уствари представља део спољне контроле рада полиције. Мишљења смо да у другом степену одлучивања, *по могућству*, требало би у већем броју бити заступљени представници јавности или да представника јавности не именује министар унутрашњих послова већ друго министарство (Министарство правде), или друга институција (Скупштина Србије, скупштински одбор или органи локалне самоуправе), како би присуство јавности било што веће, а тиме и успешнија спољна контрола.

Литература:

1. Амановић, Ђ., (2003), *Теоријски основ употребе силе и ватреног оружја*, Безбедност, год. 44, бр. 3, стр. 416-430.
2. Арлов, Д., (2006), *Алати самоодбране* (Треће издање), Нови Сад, самостално издање аутора.
3. Милосављевић, Б., (1997), *Наука о полицији*, Полицијска академија, Београд.
4. Никач, Ж., (2005), *Нови правилник МУП РС о условима и начину употребе средстава принуде*, Безбедност, год. 47, бр. 4, стр. 587-616.
5. Никач, Ж., (2006), *Нови закон о полицији РС – место, улога, задаци и овлашћења припадника МУП РС*, Безбедност, год. 48, бр. 1, стр.10-23.
6. Жаберл, М. и Арлов, Д., (2006), *Квалитет истраге поводом незаконите употребе средстава принуде*, Наука-Безбедност-Полиција, год. 11, бр. 3, стр.65-80.

Прописи:

2. *Правилник о измени Правилника о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде*, Службени гласник РС, бр. 112/2008.
3. *Правилник о начину обављања полицијских послова*, Службени гласник РС, бр. 27/2007.
4. *Правилник о полицијским овлашћењима*, Службени гласник РС, бр. 54/2006.
5. *Правилник о поступку решавања притужби*, Службени гласник РС, бр. 54/2006.
6. *Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде*, Службени гласник РС, бр. 19/2007.
7. *Закон о полицији Републике Србије*, Службени гласник РС, бр. 101/2005.

Интернет:

1. <http://prezentacije.mup.sr.gov.yu/upravapolicije/index.com>, од 22.11.2008. године.

Остали извори:

1. Арлов, Д., (2008), *Презентација „Употреба средстава принуде“*.

Controlling Justification and Lawfulness of Coercive Means in the Republic of Serbia Police

Abstract: *Whenever coercive means are used by police officers, their use is subject to control. If the inquiry shows that force was misused, proceedings are launched with a view to punishing individuals responsible for such unlawful acts. Timely and scrupulous measures against unlawful use of coercive means are of vital importance for both resolving the actual case and maintaining the public respect for police.*

Key Words: *coercive means, justified, lawful, proceedings.*